

บทที่ 5

สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

1. สรุปการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ ซึ่งมีลำดับขั้นตอนของการวิจัยและผล โดยสรุป ดังนี้

1.1 วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรผู้ผลิตข้าวหอมมะลิในอำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด (2) สภาพทั่วไปเกี่ยวกับการผลิตข้าวหอมมะลินิทรีย์ของเกษตรกร (3) เจตคติของเกษตรกรต่อการผลิตข้าวหอมมะลินิทรีย์ (4) การปฏิบัติตามหลักการผลิตข้าวหอมมะลินิทรีย์ของเกษตรกร (5) ปัญหาและข้อเสนอแนะในการผลิตข้าวหอมมะลินิทรีย์ของเกษตรกร

1.2 วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรในการวิจัย คือเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลินิทรีย์ในอำเภอเกษตรวิสัย อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด ปี 2549 จำนวนทั้งหมด 263 คน ทำการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างเพื่อทำการวิจัย โดยการสุ่มตัวอย่างตามบัญชีรายชื่อเกษตรกรที่ขึ้นทะเบียนไว้กับสำนักงานเกษตรอำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่ายตามสัดส่วน โดยมีกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษาทั้งสิ้น จำนวน 159 คน สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยใช้แบบสัมภาษณ์ แบบมีโครงสร้าง ซึ่งมีแบบคำถามแบบปลายปิดและแบบปลายเปิด แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 5 ตอน มีค่าความเชื่อมั่น 0.9500 เก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์เกษตรกรด้วยตนเองและนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์โดยใช้เครื่องคอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูป สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่ามัธยฐานเลขคณิตหรือค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการจัดอันดับ

1.3 ผลการวิจัย

1.3.1 สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกร พบว่า เกษตรผู้ผลิตข้าวหอมมะลินิทรีย์ที่ให้สัมภาษณ์ ส่วนมากเป็นเพศชาย สภาพพื้นฐานทางสังคมของเกษตรกร มีค่าเฉลี่ย ดังนี้ อายุ 49.30 ปี จบระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีสมาชิกในครัวเรือนเป็นวัยแรงงาน 3.80 คนต่อครัวเรือน พื้นที่ทำนาทั้งหมด 33.71 ไร่ โดยมีที่ดินเป็นของตนเอง 29.79 ไร่ การเช่าบางส่วน 13.95

ไร่ เครื่องจักรกลที่ใช้ในการเกษตรมีรถไถนาเดินตาม มีการเลี้ยง โค กระบือ สุกร เป็ด ไก่ แหล่ง
เงินทุนที่ใช้ในการเกษตรนอกจากใช้ทุนของตนเองแล้วเกษตรกรจะกู้เงินจากธนาคารเพื่อการเกษตร
และสหกรณ์และจากกองทุนหมู่บ้าน เกษตรกรมีหนี้สินในระบบเฉลี่ย 138,681.55 บาท และมี
หนี้สินนอกระบบเฉลี่ย 27,276.31 บาท รายได้จากการขายผลผลิตด้านพืชโดยมีรายได้เฉลี่ย
83,783.64 บาท รายได้รวมภาคการเกษตรเฉลี่ย 98,362.26 บาท รายได้รวมนอกภาคการเกษตรเฉลี่ย
36,345.45 บาท และรายได้รวมทั้งหมดเฉลี่ย 98,362.26 บาท ต่อปีต่อครัวเรือน

1.3.2 สภาพทั่วไปเกี่ยวกับการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ พื้นที่ทำนาในปีที่ผ่านมา
เฉลี่ย 34.72 ไร่ เป็นที่ราบลุ่มทุ่งกว้าง (ร้อยละ 79.9) เนื้อดินเป็นดินร่วนปนทราย (ร้อยละ 95) แหล่ง
น้ำที่ใช้ในการเกษตรน้ำฝนอย่างเดียว มีการขุดสระเก็บน้ำในไร่นาจำนวนรายละ 1 บ่อ ชนิดข้าวที่
ปลูกเป็นข้าวเจ้าพันธุ์ขาวดอกมะลิ 105 ส่วนใหญ่ใช้วิธีหว่านข้าวแห้งอย่างเดียว (ร้อยละ 84.9) ใช้
เมล็ดพันธุ์ในอัตราโดยเฉลี่ย 26.60 กิโลกรัมต่อไร่ หว่านในช่วงเดือนพฤษภาคม เมล็ดพันธุ์ส่วนมาก
เก็บไว้เอง มีการปรับปรุงบำรุงดินโดยไม่เผาตอซัง ใช้ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมักและใช้ปุ๋ยอินทรีย์ การจัดการ
น้ำหลังหว่านปุ๋ย ส่วนมากขังน้ำไว้ในพื้นที่นา มากกว่า 3 วัน การป้องกันกำจัดวัชพืชในนาข้าว
ป้องกันโดยหว่านข้าวแน่น (ใช้เมล็ดพันธุ์มาก) ใช้ปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดในการผลิต โดยหว่านพร้อม
หว่านข้าวในอัตราเฉลี่ย 56.10 กก.ต่อไร่ การป้องกันกำจัด โรคแมลงศัตรูข้าว มีการป้องกันกำจัดโดย
การสำรวจตรวจนับศัตรูข้าวและศัตรูธรรมชาติก่อนตัดสินใจ การตัดสินใจเก็บเกี่ยวข้าวพิจารณาจาก
เมล็ดข้าวว่าแก่สุกทั้งรวง โดยใช้รถเกี่ยวขนาด 3 วัน ก่อนเก็บรักษาหรือจำหน่าย การเก็บ
รักษาเมล็ดข้าวเปลือกเก็บไว้ในยุ้งฉางโดยการเทกอง สภาพยุ้งฉาง ป้องกันนกหนูไม่ได้ ค่าใช้จ่ายใน
การลงทุนปลูกข้าว โดยเฉลี่ย 1,522.98 บาท ผลผลิตเฉลี่ย 346.32 กก.การจัดการผลผลิตส่วนที่เหลือ
จากเก็บไว้บริโภค เกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 79.9 นำเข้าโครงการรับจำนำของรัฐบาล สถานที่
จำหน่ายผลผลิตส่วนมากเป็นสหกรณ์ จำหน่ายกิโลกรัมๆ ละ 8.12 บาท

1.3.3 เจตคติของเกษตรกรต่อการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ ผลการวิจัยสรุปได้ว่า
เกษตรกรมีเจตคติที่เห็นด้วยต่อการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ในระดับที่เห็นด้วยมากที่สุด
จำนวน 5 กลุ่ม ดังนี้ การปรับปรุงบำรุงดิน การจัดการตอซัง ความยั่งยืนและรายได้ หลักการเกษตร
อินทรีย์และวัชพืชเป็นอุปสรรคต่อการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ ส่วนระดับที่เห็นด้วยมาก 1 กลุ่ม
คือ เจตคติต่อการตลาด ระดับเจตคติของเกษตรกรที่มีต่อการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์สูงสุดคือ
การปรับปรุงบำรุงดินโดยการปลูกพืชตระกูลถั่วต้องไถกลบระยะออกดอกจะได้ปริมาณปุ๋ยมากโดย
มีเกษตรกรเห็นด้วย จำนวน 113 คน โดยมีระดับการเห็นด้วยมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 71.2
รองลงมาคือ การจัดการตอซัง และเกษตรกรเห็นว่าการทำงานเกษตรอินทรีย์เกษตรกรต้องผลิตปุ๋ย

อินทรีย์ใช้เอง ส่วนระดับทัศนคติต่ำสุดด้านการตลาดคือ ผลิตภัณฑ์ข้าวอินทรีย์ไม่มีปัญหาเรื่อง ภาวการณ์ตลาด

1.3.4 การปฏิบัติตามหลักการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ ระดับของการปฏิบัติตาม หลักการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ของเกษตรกรส่วนมากปฏิบัติตามทุกปี ยกเว้น การปรับปรุง บำรุงดิน การทดสอบเมล็ดพันธุ์ เกษตรกรปฏิบัติตามเป็นบางปี และวิธีการปลูก การจัดการแมลง ศัตรูพืช เกษตรกรไม่ปฏิบัติตาม

1.3.5 สภาพปัญหาและข้อเสนอแนะของเกษตรกรที่ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ สำหรับปัญหาและข้อเสนอแนะของเกษตรกรที่ผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์คือ

1) ปัญหาที่เกษตรกรประสบ คือ ความอุดมสมบูรณ์ของดิน ฝนทิ้งช่วง ขาด แคลนน้ำ ราคาผลิตผล และแรงงาน

2) ความต้องการและข้อเสนอแนะ เกษตรกรต้องการให้หน่วยงานราชการ เข้ามาสนับสนุนในด้านการตลาด คือ ราคาข้าวอินทรีย์ไม่แตกต่างจากข้าวหอมมะลิทั่วไป เกษตรกร ต้องการให้ข้าวอินทรีย์ราคาสูงกว่าข้าวเคมี เนื่องจากวิธีการผลิตมีการปฏิบัติอย่างประณีตกว่า การผลิตข้าวทั่วไป อีกทั้งการประชาสัมพันธ์ข้าวหอมมะลิอินทรีย์ไม่กว้างเท่าที่ควร

2. อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง การผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ของเกษตรกรในอำเภอเกษตรวิสัย จังหวัด ร้อยเอ็ด มีประเด็นน่าสนใจนำมาอภิปรายดังนี้

2.1 สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกร

เกษตรกรที่ผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ของอำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ดที่ให้ สัมภาษณ์ ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุค่อนข้างมาก การศึกษาค่ำ มีอาชีพทำนาแต่ดั้งเดิม โดย อาศัยน้ำฝน ประกอบอาชีพทำนาเพียงอย่างเดียวมาตลอดชีวิต มีประสบการณ์การทำนาในรูปแบบ เดิมมาเป็นเวลานาน มีความสามารถในการผลิตข้าวหอมมะลิอยู่แล้ว และแรงงานที่ใช้เป็น แรงงานภายในครัวเรือน ซึ่งมีจำนวนแรงงานไม่มาก ส่วนใหญ่เป็นคนแก่และเด็ก เช่น ตา ยาย และ ลูกหลาน ซึ่งเป็นลักษณะของแรงงานทั่วไปในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีการเคลื่อนย้ายแรงงาน จากภาคเกษตรไปสู่อุตสาหกรรม หรือภาคธุรกิจอื่น ๆ ทำให้ค่าจ้างแรงงานในภาคการเกษตรสูง เป็นเหตุให้มีการนำเครื่องจักรกลการเกษตรมาใช้ในการผลิตมากขึ้น ซึ่งไม่สอดคล้องกับหลักการ ผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ที่ต้องมีแรงงานในครอบครัวอย่างพอเพียง เพราะต้องใช้แรงงานอย่าง ต่อเนื่องตลอดปี แต่การที่เกษตรกรไปรับจ้างในต่างถิ่นทั้งที่ไปเป็นประจำก่อนหรือหลังฤดูกาลทำ

นา เนื่องจากได้ผลตอบแทนสูงกว่าการทำนาอย่างเดี่ยว ประกอบกับวิธีการทำนาในปัจจุบันมีการนำเครื่องจักรกลการเกษตรมาใช้ทดแทนแรงงานคนมากขึ้น ทำให้ระยะเวลาในการทำนาใช้เวลาสั้นกว่าเดิมจึงทำให้เกิดการอพยพแรงงานต่างถิ่น และเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกษตรกรที่เคยปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์กลับไปทำการเกษตรเคมีแบบเดิมเพราะมีกรรมวิธีที่ง่ายกว่าและรายได้จากการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ไม่แตกต่างกันมาก

สำหรับการได้รับการสนับสนุน ติดต่อบริษัทข้อมูลและความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐ เกษตรกรในอำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ดมีโอกาสสูงมาก โดยได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ภาครัฐและเอกชน ทั้งในรูปของเอกสาร คำแนะนำ การฝึกอบรม ปัจจัยการผลิตหรือการติดต่อพาไปดูงานใน / นอกพื้นที่ การจัดกลุ่มพบปะแลกเปลี่ยนประสบการณ์ อีกทั้งประสบการณ์ในการปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ของเกษตรกรอำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด ที่ยาวนาน ทั้งนี้ผลการศึกษาอาจจะไม่สอดคล้องกับที่ ดิเรก ฤกษ์ห่วย (2527:57-62) กล่าวถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับในส่วนของพื้นฐานทางสังคมว่า เกษตรกรที่ระดับการศึกษาสูงกว่าจะยอมรับเร็วกว่ากลุ่มที่มีการศึกษาน้อยกว่า แต่จากการศึกษานี้สามารถอธิบายได้ว่า เกษตรกรที่มีความรู้มีน้อย แต่มีโอกาสในการติดต่อ ประสานงาน และได้รับการสนับสนุนปัจจัยต่างๆ จากเจ้าหน้าที่รัฐ ในเรื่องของการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ มีการแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์จากการดูงานในกลุ่มอื่นหรือจังหวัดใกล้เคียง เช่น สุรินทร์ ยโสธร และมีประสบการณ์ในการปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์มาเป็นเวลานานแล้ว รวมทั้ง ประสบการณ์ดังกล่าวมีลักษณะเป็นการค่อยๆ ยอมรับ ค่อยๆ แบ่งพื้นที่ ในการปรับเปลี่ยนระบบการปลูกจากการปลูกแบบดั้งเดิมไม่ใช้อินทรีย์ มาเป็นการปลูกแบบอินทรีย์ มีผลให้เกษตรกรยอมรับการปรับเปลี่ยนมาเป็นเกษตรอินทรีย์ได้มากขึ้น ประกอบกับพื้นที่ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์เกือบทั้งหมดเป็นของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับ ดิเรก ฤกษ์ห่วย (2527:57-62) กล่าวถึงด้านพื้นฐานทางเศรษฐกิจ ที่ว่าเกษตรกรที่มีกรรมสิทธิ์ถือครองที่ดินของตนเองจะมีแนวโน้มในการยอมรับการเปลี่ยนแปลงด้านความคิดในการปลูกแบบอินทรีย์ได้เร็วกว่าเกษตรกรที่ไม่มีที่นาเป็นของตนเอง

2.2 สภาพทั่วไปเกี่ยวกับการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์

พื้นที่ทำนาของเกษตรกรในอำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด อยู่ในเขตทุ่งกุลาร้องไห้ สภาพทุ่งนาจึงเป็นที่ราบทุ่งกว้าง การทำนาโดยอาศัยน้ำฝน จึงทำให้ประสบปัญหาฝนแล้งและน้ำท่วมเป็นประจำ การจัดการน้ำเป็นไปด้วยความลำบาก วิธีการปลูกข้าวโดยวิธีหว่านข้าวแห้งโดยใช้อัตราเมล็ดพันธุ์สูง เฉลี่ย 26.60 กิโลกรัมต่อไร่ การปรับปรุงบำรุงดินโดยการใส่ปุ๋ยคอกและปุ๋ยหมัก การจัดการผลผลิตส่วนหนึ่งจำหน่ายข้าวมีความชื้นสูงโดยจำหน่ายเป็นกิโลกรัม

การผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ของเกษตรกรในอำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นการทำการเกษตรแบบอาศัยน้ำฝน ทำให้มีอุปสรรคในการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์พอสมควร เกษตรกรจึงปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของพื้นที่ ซึ่งอาจจะไม่สอดคล้องและถูกต้องตามหลักการผลิตข้าวอินทรีย์ของกรมวิชาการเกษตรมากนัก การปรับปรุงบำรุงดินบำรุงดินโดยใช้ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมักอัตราที่ใช้ไม่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เพราะเกษตรกรมีพื้นที่ถือครองค่อนข้างมาก จึงทำให้เกษตรกรค่อยปรับเปลี่ยนการผลิตจากน้อยไปหามาก การปลูกพืชปุ๋ยสด เจตคติของเกษตรกรเห็นด้วยมากที่สุดแต่การปฏิบัติขัดแย้งกัน คือ เกษตรกรจะปฏิบัติตามเป็นบางปี เพราะมีปัญหาด้านน้ำที่ใช้ในการเพาะปลูก กล่าวคือหากปีใดฝนมาเร็วตั้งแต่ต้นฤดูกาล และตกต่อเนื่องก็ประสบผล หากฝนทิ้งช่วงหรือตกหนักมากเกินไปจะทำให้พืชปุ๋ยสดตายก่อนระยะเวลาที่เหมาะสม จึงส่งผลให้เกษตรกรมีการปฏิบัติตามบ้างเป็นบางปีตามแต่ดินฟ้าอากาศจะอำนวย ปุ๋ยที่ใช้ในการผลิตข้าวหอมมะลิเป็นปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ด ซึ่งในบางชุมชนมีโรงงานผลิตปุ๋ยอินทรีย์ วิธีใช้หว่านครั้งเดียวพร้อมหว่านข้าวแล้ว ไถกลบ วิธีการทำนาเกษตรกรจะทำนาหว่านข้าวแห้ง โดยใช้เมล็ดพันธุ์จำนวนมากซึ่งไม่สอดคล้องกับหลักวิชาการของกรมวิชาการเกษตรที่แนะนำให้เกษตรกรทำการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ จะต้องทำนาโดยวิธีปักดำแต่เกษตรกรมีพื้นที่ทำนาจำนวนมาก ประกอบกับแรงงานมีจำกัด หายากและค่าแรงสูงเป็นเหตุให้ปรับเปลี่ยนจากนาดำเป็นนาหว่านซึ่งใช้เวลา 1-2 วันก็เสร็จ การควบคุมน้ำเป็นไปด้วยความยากลำบากเพราะเป็นเขตอาศัยน้ำฝนเกษตรกรปรับเปลี่ยนวิธีการปลูก จากนาดำเป็นนาหว่านข้าวแห้งโดยวิธีการหว่านข้าวแน่น (ใช้เมล็ดพันธุ์มาก) เพื่อควบคุมวัชพืชแทนการใช้ระดับน้ำควบคุมและลดความเสี่ยงจากการออกของเมล็ดพันธุ์ การเก็บเกี่ยวใช้รถเกี่ยวนาดจึงทำให้เกิดการปลอมปนข้าวอื่นที่ไม่ใช่ข้าวอินทรีย์ การตลาดข้าวของเกษตรกรจะเห็นว่าไม่มีตลาดข้าวอินทรีย์โดยเฉพาะตลาดที่รับซื้อข้าวอินทรีย์จะเป็นสหกรณ์การเกษตรที่รับซื้อทั้งข้าวทั่วไปและข้าวอินทรีย์โดยเกษตรกรที่จำหน่ายเป็นข้าวอินทรีย์ได้ต้องซื้อปุ๋ยอินทรีย์จากสหกรณ์เป็นการแลกเปลี่ยนกับการจำหน่ายปุ๋ยอินทรีย์ สหกรณ์จะให้ราคาตามคุณภาพข้าว การจัดการผลผลิตจะจำหน่ายทั้งข้าวที่มีความชื้นและข้าวแห้ง โดยการจำหน่ายข้าวที่มีความชื้นสูงเพื่อนำไปใช้จ่ายในการเก็บเกี่ยว ส่วนที่เหลือก็นำไปประทวน จำนองตามนโยบายของรัฐบาล เพราะจะได้ราคาสูงกว่าราคาตามท้องตลาดทั่วไป

2.3 เจตคติของเกษตรกรต่อการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์

เกษตรกรส่วนมากมีระดับการเห็นด้วยต่อการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ในระดับเห็นด้วยมากที่สุด ได้แก่ การปรับปรุงบำรุงดิน โดยการปลูกพืชตระกูลถั่วต้องไถกลบระยะออกดอกจะได้ปริมาณปุ๋ยมาก แต่เกษตรกรไม่สามารถดำเนินการตรงตามหลักวิชาการได้เนื่อง เนื่องจากเป็นเขตอาศัยน้ำฝน มีการปฏิบัติตามเป็นบางปี การไถกลบตอซังข้าวเป็นการปรับปรุงบำรุงดินเกษตรกร

จะไม่มีการเผาต่อช่วงเว้นแต่พื้นที่นั้นประสบปัญหาศัตรูระบาดและผู้รับจ้างไถนาทำการเผา เพื่อให้ทำการไถได้ง่าย การจดบันทึกกิจกรรมในฟาร์มอย่างต่อเนื่อง เกษตรกรมีเจตคติเห็นด้วยในระดับมาก แต่ไม่ปฏิบัติตาม จากการสอบถามเกษตรกรได้ความว่าการจดบันทึกไม่มีความจำเป็น เพราะเกษตรกรมีการทำนาเพียงอย่างเดียวสามารถจำได้ว่าใช้จ่ายอะไรบ้างในแต่ละปี การผลิตข้าวหอมมะลินิทรีย์เป็นการทำการเกษตรแบบพึ่งพาตนเองและสามารถสร้างรายได้อย่างยั่งยืน การทำนาข้าวอินทรีย์ทำให้ร่างกายแข็งแรง สามารถเพิ่มรายได้โดยมีระดับการเห็นด้วยในระดับมาก เพราะจากการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ของเกษตรกรติดต่อกันเป็นระยะเวลาสามปีขึ้นไปจะทำให้เกษตรกรลดต้นทุนคุณภาพข้าวดีและน้ำหนักมากกว่าข้าวทั่วไปเมื่อเทียบโดยปริมาณ

2.4 การปฏิบัติตามหลักการผลิตข้าวหอมมะลินิทรีย์ของเกษตรกร

จากผลการศึกษารูปได้ว่า ระดับของการปฏิบัติตามหลักการผลิตข้าวหอมมะลินิทรีย์ของเกษตรกรมีทั้งการปฏิบัติตามทุกปี ปฏิบัติตามเป็นบางปีและไม่ปฏิบัติตาม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลและสอบถามเกษตรกร ส่วนมากปฏิบัติตามทุกปี การปรับปรุงบำรุงดิน โดยการปลูกพืชตระกูลถั่ว มีการปฏิบัติตามเป็นบางปีซึ่งขัดกับเจตคติของเกษตรกรที่เห็นด้วยในระดับมากที่สุด สาเหตุที่ปฏิบัติตามทุกปีไม่ได้เนื่องจากต้องรอน้ำฝนและการสนับสนุนเมล็ดพันธุ์จากกรมพัฒนาที่ดิน หากปีใดฝนตกต้องตามฤดูกาล กรมพัฒนาที่ดินสนับสนุนเมล็ดพันธุ์ทันตามฤดูกาล เกษตรกรก็ปฏิบัติตาม หากปีใดมาล่าช้าเกษตรกรจะเก็บไว้ใช้ในปีถัดไปหรือไม่ใช้เลย ส่วนกรณีที่ไม่ปฏิบัติตาม ได้แก่ วิธีการปลูก การทดสอบความงอกก่อนปลูก เกษตรกรปฏิบัติโดยวิธีทำนาหว่านข้าวแห้งในอัตราเมล็ดพันธุ์ที่มาก โดยมีเหตุผลให้ต้นข้าวเกิดขึ้นแน่นเพื่อจะใช้ควบคุมวัชพืช ชดเชยเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ไม่งอกและการทำลายของศัตรูข้าวเช่น นก หนู ซึ่งไม่สอดคล้องตามหลักการผลิตข้าวหอมมะลินิทรีย์ของกรมวิชาการเกษตร

3. ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยและอภิปรายผลการวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการวิจัย ดังนี้

3.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

3.1.1 จากผลการวิจัย อายุ ระดับการศึกษา พื้นที่ทำนาทั้งหมด รายได้นอกภาค เกษตรและรายได้จากผลผลิตด้านพืช เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับการผลิตข้าวหอมมะลินิทรีย์ ดังนั้นเจ้าหน้าที่ส่งเสริมจึงควรให้ความรู้ในกระบวนการผลิตข้าวหอมมะลินิทรีย์ รวมทั้งความรู้ในการจัดการและ/หรือทำปัจจัยต่างๆไว้ใช้เองเพื่อเป็นการลดต้นทุน เช่น การเก็บเมล็ดพันธุ์ข้าว การทำปุ๋ยอินทรีย์ เป็นต้น หากเกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจอย่างชัดเจน และผลิตปัจจัยต่างๆใช้เองได้จะทำให้เกษตรกรยอมรับการผลิตข้าวหอมมะลินิทรีย์มากขึ้นกว่าเดิม

3.1.2 การที่จะส่งเสริมความรู้หรือปรับเปลี่ยนทัศนคติ หรือระบบการเพาะปลูก จะต้องคำนึงถึงลักษณะส่วนบุคคล และแรงงานด้วย เนื่องจากผลการวิจัยพบว่าเกษตรกรอายุเฉลี่ย 49.30 ปี ระดับการศึกษาส่วนใหญ่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 รองลงมาคือชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งเป็นการศึกษาภาคบังคับ แรงงานในครัวเรือนเฉลี่ยเพียง 3.80 คน ดังนั้นจะต้องพิจารณาวิธีการนำเสนอให้เข้าใจง่าย ชัดเจน เกษตรกรสามารถเข้าถึงสิ่งที่นำเสนอได้ และควรให้เขามีส่วนร่วม โดยเฉพาะการแสดงความคิดเห็น เนื่องจากเกษตรกรมีประสบการณ์ทำนามานานชั่วชีวิต อีกทั้งในการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์มีประสบการณ์มานานแล้ว

3.1.3 สนับสนุนและพัฒนากระบวนการกลุ่มและองค์กรเกษตร เกษตรกรต้องดำเนินการเป็นแบบเครือข่ายในพื้นที่เพื่อสร้างกระบวนการพัฒนาคุณภาพสินค้าและควบคุมให้ได้มาตรฐาน

3.1.4 ควรมีการส่งเสริมให้เกษตรกรมีการจัดเก็บข้อมูลและทำบัญชีฟาร์ม เพื่อให้เกษตรกรได้เข้าสู่กระบวนการผลิตที่เป็นระบบและสามารถตรวจสอบได้ เข้าสู่ระบบการรับรองมาตรฐานการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์

3.1.5 ควรส่งเสริมสนับสนุนการผลิตและการตลาดข้าวหอมมะลิอินทรีย์อย่างจริงจัง โดยใช้ระบบการตลาดนำการผลิต เน้นการทำการเกษตรแบบครบวงจรให้กับชุมชนสร้างชุมชนให้สามารถพึ่งพาตนเองโดยยึดหลักเศรษฐกิจแบบพอเพียง

3.2 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการทำการวิจัยครั้งต่อไป

3.2.1 เนื่องจากการวิจัยในครั้งนี้ดำเนินการเก็บข้อมูลเฉพาะจากเกษตรกรผู้ปลูกข้าวอินทรีย์ในอำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ดเท่านั้น ซึ่งในขณะเดียวกันก็มีเกษตรกรที่ผลิตข้าวตามพื้นที่ต่างๆ จึงควรมีการวิจัยซ้ำอีกครั้งเพื่อให้ได้ผลการวิจัยที่ได้มาตรฐาน

3.2.2 ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างเกษตรกรผู้ปลูกข้าวอินทรีย์กับเกษตรกรที่ปลูกข้าวเคมีเพื่อเป็นแนวทางการตัดสินใจปฏิบัติตามหลักการผลิตข้าวอินทรีย์

3.2.3 เกษตรกรต้องการให้ภาครัฐสนับสนุนในเรื่อง ปัจจัยการผลิตซึ่งในปัจจุบันเกษตรกรสามารถรวมกลุ่มขอรับการสนับสนุนได้จากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ ดังนั้นจึงควรศึกษาวิจัยบทบาทของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการส่งเสริมอาชีพด้านการเกษตร เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาอาชีพการเกษตรต่อไป

กล่าวโดยสรุป การทำงานวิจัยต่อเนื่องและนำผลการวิจัยมาเป็นตัวชี้แนะและประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติงานในพื้นที่จะทำให้การดำเนินงานส่งเสริมการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ให้เกิดผลมากขึ้น